

Herbert
Fingsten

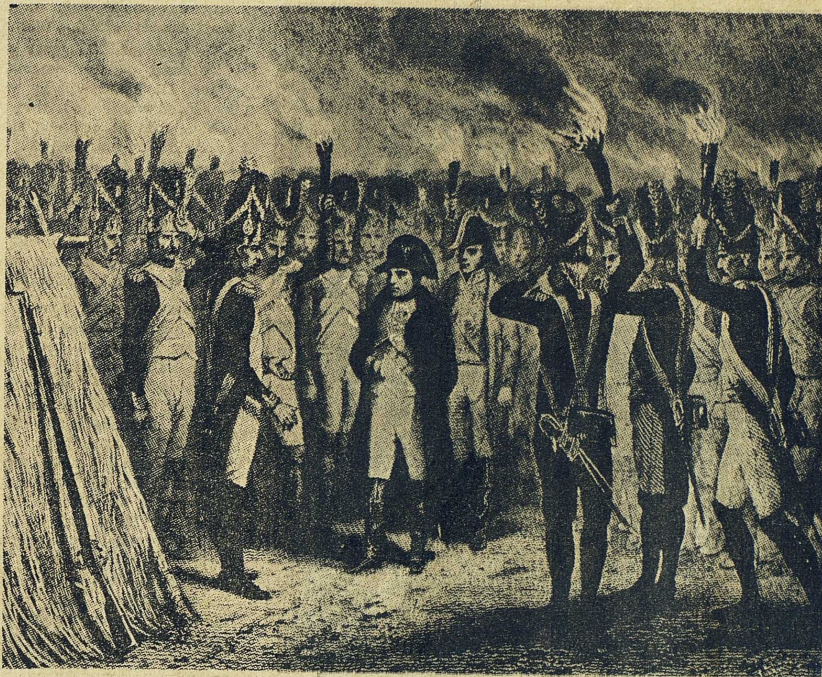
AUSTERLITZ SOL

AV DET tjugotal gamla hederliga fältslag som jag någorlunda läst in synes blott i några få fall utgången på ett avgörande sätt ha påverkats av på förhand uppgjorda och relativt strikt genomförda taktiska planeringar. Inte så att i andra aktioner planer skulle ha saknats, tvärtom, i de flesta strider har båda parterna gjort upp program som, verkställda i praktiken, kunde säkra en förkrossande seger — men de har inte verkställts. Tidtabellen har rubbats, artilleriet har börjat skjuta för sent, de olika kårernas anfall har inte koordinerats, efter ett par timmar har bataljen blivit en villvalla, ofta har utgången berott på helt oförutsedda ting såsom att en division gått fel och därför kommit fram i rätta ögonblicket, eller tvärtom därigenom givit en blotta i stridslinjen. Inte heller så att i de fall jag tänker på — såsom Austerlitz och Chancellorsville — segern berott väsentligen på planeringen. Det avgörande var även här truppersnas antal och moral, artilleriets storlek och prestationsförmåga, några generalers kallblodighet och förmåga av snabba beslut, tillfälligheter som ingen kunnat förutse då härarna marscherade upp. Men väl så att segrens taktiska kungstanke varit en huvudsaklig orsak till att segern blev så fullständig, så förintande. Det kanske inte finns något bättre exempel på detta än Napoleons triumf framför alla andra, trekejsarslaget vid Austerlitz.

Då Napoleon började sitt första fälttåg som kejsare, mot Österrike och Ryssland på hösten 1805, hade hans namn inte den glans av oöverbinnlighet som sedan blev ett väldigt plus i hans operationer. Hans stora insats som fältherre, och sannolikt hans största militära prestation över huvud, hade varit fälttåget i Italien 8—9 år tidigare. I Egypten hade han misslyckats, vilket stod klart i utlandet, även om den franska allmänheten ge-

nom skicklig reklam hört mera om hans spektakulära segrar än om hans definitiva nederlag. Det föregående kriget mot Österrike hade avgjorts genom en enda batalj, slaget vid Marengo år 1800, som, då den franska armén redan syntes förlorad, hade vunnits genom general Desaix ankomst och anfall. Det var inte förvånande att de allierade furstarna och generalerna var benägna att tvivla på kejsarens storhet som fältherre och att de med tillförsikt började kriget mot den franska revolutionens hatade inkarnation, "Robespierre till häst".

De blev snabbt desillusionerade. Napoleons arbetsförmåga, hans metodiska planering — som be-

Napoleon hos sina trupper natten före slaget vid Austerlitz. Efter en litografi av Auguste Raffet.

räknade styrkan i varje regemente, längden på varje dagsmarsch — förde på några veckor de franska arméer som väntat på signalen att invadera England till Donau och Wien. Dessa framgångar var, om man bortser från de exceptionellt noggranna kalkylerna för truppersnas förflyttningar, inte svårvinna. Fransmännen var genom sin snabbhet starkt överlägsna, och Macks kapitulaton i Ulm, de följande mindre segrarna och intagandet av Wien kunde uppnås utan några osäkra drabbningar i stor stil.

Sedan kom dilemmat. Den ryska expeditionskåren hade tagit ringa del i striderna; dess chef general Kutuzov hade, liksom senare i Ryssland 1812, visat sig vara specialist på reträtter. Denna kår förenade sig i Mähren med den större ryska armé som först nu med kejsar Alexander som symbol — inte som överbefälhavare — hade nått fram till krigsskådeplatsen samt med resterna av norra österrikiska armén, även den med sin kejsare, mindre lämpad som symbol än Alexander, i bagaget. Vid månadsskiftet november—december stod den förföljande Napoleon omkring tio mil norr om Wien med 70 000 man mot den allierade armén på 87 000. Hans planer att hindra de tre fientliga arméernas möte, att slå dem var för sig enligt det gamla italienska mönstret hade misslyckats. Det var fara i dröjsmål.

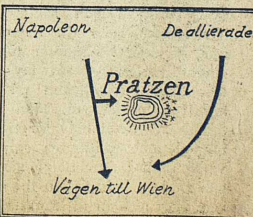
Nya ryska trupper var på väg, Preussen väntades inom kort sluta sig till de allierade. Vädet började bli dåligt, truppersna hade ont om mat, i vissa fall till och med om ammunition, de var uttröttrade av marschererna, den skandalösa bristen på läkare och medicin — en av de punkter där Napoleon slarvade — gjorde det svårt att ta hand om sjuka och sårade. Redan efter ett år som kejsare syntes Napoleon stå inför det slags katastrof som väntade honom sju år senare 200 mil längre bort.

Det gällde att på några dagar vinna en stor seger. För att trygga segern och för att den skulle bli en stor seger borde de allierade lockas till anfall. Detta skedde genom att Napoleon fingerade återtag mot Wien. Men för att övertyga om detta återtag gjorde Napoleon den operation som blev det ryktbaraste snilledraget i hans fältherrebana. I den franska frontlinjen ingick Pratzen, en höjd på ett par hundra meter som behärskade omgivningen. Samtidigt som Napoleon vidtog förflyttningar som tydde på en stor reträtt lät han utrymma Pratzen, och höjden besattes av de allierade. Det var som att offra drottningen i ett schackspel; nu kunde man inte tvivla på att Napoleon drog sig undan. De allierade generalerna beslöt att gå till anfall i syfte att slå de "återtagande"

trupperna och från denna flank omringa Napoleon. Jag gör en teckning för att visa det centrala i läget:

De allierade kejsarna och generalerna var segervissa. "Han är rädd." "Nu har vi honom fast." Inom några dagar skulle det vara

slut med revolutionen och Napoleon, och bourbonerna skulle få återvända till sitt älskade och älskande folk. Den ende tvivlaren bland dignitärerna var Kutuzov, som yrkade på reträtt och väntan på den ryska undsättningen och Preussens ingripande. Han uppträdde precis som Tolstoj skildrat honom i "Krig och Fred", med dunkelt pessimistiska uttalanden, i vilka det i efterhand är lätt att finna genomsådande kloket. En detalj passar inte riktigt in i Tolstoj's karaktäristik; Kutuzov förde med sig en grupp glädjeflickor och sökte tröst hos dem och i glaset; kvällen före slaget var han nästan redlös, och hans grymmande svar på generalernas frågor kunde

inte ens av Tolstoj ha ansetts tillfredsställande.

På den franska sidan var man lika säker. Napoleon tycks ha levat i ett slags eufori, i en exaltation av spänning och kraft, som var lyckan för denne rastlöse och hetsade man. Då han gick omkring bland trupperna höjde de grenar från lägereldarna och ropade "leve kejsaren"; marskalkarna var hänfödda verktyg för denna perfekta hjärna. Underligt nog utgav kejsaren natten före slaget en proklamation till trupperna där han angav sin plan (den kunde ha fallit i fiendens händer, och det hade aldrig blivit något Austerlitz): "Medan de omringar min höger, vänder de mig sidan... Denna seger skall avsluta fälttåget." Det var Napoleon som gjort upp också de allierades fälttågsplan; han hade grillat fällan, och bytet störtade dit.

Drabningen skall jag inte stanna vid. På tolv timmar den 2 december, Napoleons kröningsdag, var allt slut. Glanspunkten var Soult's erövring av Pratzen; därmed klövs den allierade armén, och dess vänstra flygel, som börjat attacken, blev till stor del inringad. Segern berodde väl främst på de franska generalernas och truppers överlägsenhet, men kunde inte ha blivit så avgörande utan Pratzengreppet. Nästan alla marskalkarna, Davout, Lannes, Soult, Bessières och andra, hade en stor dag. Fransmännen förlorade 10 000 man, de allierade 27 000. Alexander flydde mot Ryssland, kejsar Frans av Österrike begärde vapenstillestånd och fred, Preussen uppsköt sitt ingripande, för att drabbas av katastrof ett år senare. Kampanjen var avslutad. Napoleons proklamation efter segern hör till hans mest berömda: "Det är tillräckligt för er att säga jag var vid Austerlitz" för att man skall svara 'se där en hjälte'."

De militärhistoriska framställningarna av bataljen har nyligen kompletterats med en populär, lätt romantiserad skildring (*Claude Manceyron, Austerlitz*, Robert Lafont, 16 fr) och en film. Både boken och filmen är fångslande utan att vara betydande. Nationalismen är inte otrevligt framträdande. Napoleons reklamhunger och reklamförmåga framhävs starkt inte minst i filmen, där kejsaren oavbrutet fäller historiska ord till en servil sekreterare; man skämtar (liksom Anouilh i "La foire d'empoigne") med kejsarens försök att ställa sig in hos soldater genom att låtsas känna deras namn. Till de grövsta lögnerna Napoleon tillät sig för att glorifiera Austerlitz hör det ännu under min skoltid gångbara påståendet att 20 000 ryssar drunknat vid beskjutningen av några dam-

mar; antalet var i själva verket 200.

Austerlitz och Austerlitz sol — den sol som bröt fram då Soult gjorde det avgörande anfallet på

Pratzen — är glanspunkten i den Napoleonska legenden. Då vi ser Napoleon som den store segrande fältherren är det kanske främst Austerlitz som ger perspektivet. Något liknande kom inte åter. Napoleons egen seger under det preussiska fälttåget 1806 vanns mot en ofantligt underlägsen fiende, de följande fälttågen i Polen och Österrike utmärks av oavgjorda slag och knappa segrar, sedan kom det ryska misslyckandet och de definitiva nederlagen. Det synes stå klart att Napoleon som ledare av arméer i strid blev allt mindre vital, uppfinningsrik och handlingskraftig. Jämför man Austerlitz med Borodino eller Waterloo framträder skillnaden skarpt (medan det franska fälttåget 1814 visar Napoleon i ungdomlig friskhet). Ofta inskränkte sig Napoleons order till insättande av nya trupper, och segrarna vanns genom en hänsynslöst utnyttjad överlägsenhet i antal soldater och kanoner; samtidigt blev Napoleon allt snålare på "det gamla gardet", och i ett par fall synes hans tveksamhet att "donner la garde" ha blivit ödesdigra. Austerlitz blir, jämte den unge generalens paradmässigt glänsande manöver i Italien, höjdpunkten i Napoleons militära karriär.

HERBERT TINGSTEN

Kennedy i kriget

AMERIKAS nuvarande president deltog ungefär ett halvår, april-november 1943, i andra världskriget som marinlöjtnant. Under större delen av denna tid var han chef för en motortorpedbåt (PT) i den flottstyrka som insattes för erövring av Salomonöarna. Den första båt han kommanderade (PT 109) sänktes den 2 augusti genom ramning av en japansk jagare. Kennedy och flertalet av besättningen, 10 man, lyckades rädda livet genom att simma till en liten ö, som japanerna inte höll besatt, och blev efter några dagar av umbäranden och faror undsatta av ett amerikanskt fartyg. Kennedy medaljerades och berömdes i en rapport av flottans chef för sina insatser i den sensationella aktionen. Han var en duktig simmare och förde under den första långa simfärden en sårad besättningsman med sig på ryggen. Under de första 36 timmarna efter ramningen av PT 109 beräknas han ha tillbragt omkring 20 timmar i vattnet. Det var naturligt att den tjugusexåriga löjtnanten främst fick äran av den dramatiska räddningen, även om alla visade uthållighet och mod och var utsatta för samma faror. I övrigt var Kennedys korta militära karriär rutinmässig, och han deltog endast vid ett par tillfällen i strider. Han begärde och erhöll hemförlovnin på grund av nerv- och ryggskador, som uppstått eller förvärrats i samband med strapatserna vid PT 109:s undergång.

Med Kennedys bistånd har en amerikansk journalist gjort en bok av dessa krigserfarenheter: *Robert J. Donovan, PT 109 - John F. Kennedy in World War II* (Mc Graw-Hill Book Company, 6 dollar). Kärnan är en spännande skildring av skräckdagarna efter PT 109:s sänkning. Att få ihop en bok på 240 sidor har varit besvärligt, och Donovan har tillgripit alla medel för att tänja ut stoffet; han har rest till Söderhavsoarna och Japan, intervjuat besättningsmännen på PT 109, de infödingar som kom i beröring med de skeppsbrutna och ett antal officerare och meniga på den japanska jagare som rammade Kennedys båt. Kennedys nuvarande ställning har tydligen ansetts motivera denna enorma utförlighet. Egenomligt nog får man genom boken knappast veta mer om Kennedy

Löjtnant John F. Kennedy — befälhavare på motortorpedbåten PT 109.

än att han var en skicklig simmare och uppträdde rådigt och djävt under katastrofdagarna i augusti 1943. HERBERT TINGSTEN